

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Pásztor Mikály*

Cím: *Jubilál a Gázgyár*

Forrás: *Magyar Hírlap*

Bpest

(Hely)

1935. XII. 25

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

665.7

Hely

Idő

"1935"

Személy

Helyszám

JUBILÁL A GÁZGYÁR

Néhány nappal ezelőtt mult huszonöt esztendeje, hogy a Gázgyárat a főváros átvette az Osztrák Légszesz Társulattól. A Gázgyár városítása az osztrák vállalat monopóliumának ötvenhárom esztendő uralmát szüntette meg. Valóságos gázháború előzte meg a megváltást. Ebben a háborúban az osztrákok generálisa *Heltai Ferenc* és *Radocza János* volt, a megváltási párt vezére pedig *Bárczy István* és *Vázsonyi Vilmos*. *Bárczy István*ék nyerték meg a csatát. Nem csak azért, mert az ő oldalukon volt az igazság, hanem azért is, mert *Bárczy* mögött állott az egész városi közgyűlés és Budapest egész lakossága.

Tulajdonképpen kettős ünnep a Gázgyár megváltásának huszonötödik évfordulója, mert a Gázgyár városításával kezdődött Budapest üzemi politikája. A Gázgyár megváltása után szerezte meg a főváros az Elektromos Műveket és a Villamos Vasutakat.

Hogyan főzi a gázt a Nemzeti Színház?

Jövő ilyenkor nyolcvan esztendő lesz Pesten a gázvilágítás, mert 1856-ban, karácsony estéjén gyújtották meg először a Belváros főuccáin a gázkandelabereket. Mikor hozzánk került, az a feladat hárult a gázra,

hogy régi pozíciójából kitúrja az uccán az olajmécses lámpákat, a háztartásban pedig a gyertyát, mert a régi világnak ez volt a két legfőbb világító eszköze. A petróleumlámpa csak tíz évvel a gáz után került hozzánk. Azonban hosszú ideig tartott, míg a világító-gáz Pesten meghonosodott. Londont már 1814 óta gázzal világították, Bécsét 1833 óta. Kísérleteztek vele nálunk is, de nem sok sikerrel. *Tehel Lajos*, a Nemzeti Múzeum gondnoka már 1816 június 5-én megpróbálkozott a gázfőzéssel és amit főzött, a tudó-
sok nagy csodálkozására meg is gyújtotta. Akkoriban az Imperial Continental Gas Association egymásután rendezte be az európai nagyvárosokban a gázvilágítást. Pestnek is ettől ajánlatot az uccai világítás berendezésére, de Pest város tanácsa nem fogadta el az ajánlatot. 1826-ban Pesten még csak *Kappel Fridrik* bankár bálványuccai házában gázlámpa. *Kappel* ugyanis nem sajnálta a pénzt, gázfőzőt vásárolt és a Bálványuccát a *Kappel-ház* gázlámpája világította. A divat különben hamar terjedt, 1832-ben már néhány pesti nagykereskedő is gázzal világít és amikor 1837-ben megnyílik a Nemzeti Színház, az az egyik szennzációja, hogy gázzal világítják. A Nemzeti Színház később másoknak is, főképp kereskedőknek ad el gázt.

gy *Goldberger* kétkestő Ujpiac téren (Erzsébet tér) levő nagykereskedésében is a Nemzeti Színház gázával világítanak. Mikor pedig 1840-ben megnyílik a *Pilvax-kávéház*, a *Pilvax* is bevezeti a gázt.

Mint minden újítás, a gázvilágítás is felveti *Széchenyi* István érdeklődését. Első angol utazása alkalmával nagyon megtetszik neki az újfajta világítás és át is csempész az angol határon egy gázfejlesztő nodellt.

Írásaiban *Jókai Mór* is megemlékezik a Nemzeti Színház gázvilágításáról. Elmeséli, hogy a színháznak már a negyvenes évek egelején saját gázfőzője volt, mely azon a helyen állott, hol a színpadra jártak be. A házi tűzön főtt gázzal világították a nemzet első színházát. „Ennek a gáznak egy kicsit áporodott, savanyúkaposzta szaga volt, de azt is eltűrtük nemzeti büszkeségünkben!”, — jegyzi meg őszintén *Jókai*. Kívül a színház udvarán óriási vasmedence állott tele vízzel. Ez kellett a gázfőzőhöz. 1849-ben, mikor *Hentzi* a budai várból bombázta Pestet, egy bomba becsapott a színház udvarába. A

víz tartó medencébe bukott bele, hol aztán a víz megfojtotta. Ez volt a szerencse, mert különben, hacsak egy ölnyire odébb esik, az egész színházat felgyújtotta volna. 1855-ben már a *Kerepesi-temető* szomszédságában, a mai *Tisza Kálmán* téren már építették a nagy gázgyárat. Akkor aztán megtiltották a Nemzeti Színháznak, hogy továbbra is a sa-

ját konyháján főzze a légszeszt. Attól fogva aztán a légszeszgyárból hordotta a gázt a Nemzeti Színház. A dolog ugyanis úgy állott, hogy a gázgyár az első időkben csak a Belvárost látta el csővezetékkel, a Nemzeti Színháznak tehát a kezdet kezdetén nem jutott gázvezeték. Úgy segítettek a bajon, hogy a gázgyárban egy óriási börtömlőbe préselték a gázt, úgyhogy a gázzal töltött tömlő úgy festett, mint valami cethal. Ezt a felfújt szörnyeteket két ember a vállára kapta és végig cipelte a városon. A színháznál aztán a tömlőből áteresztették a gázt a tartályba és onnan jutott a világítócsövekbe.

Jókai megírja, hogy egyszer egy drámaíró valami rémhosszú tragédiát bocsátott a színpadra. Históriai darab volt, melynek ötödik felvonása belenyúlt a tizenegyedik órába. Egyszer aztán rohant nagyrémülten *Komlós* úr, a gazda, a színpalak mögül.

— Urak, végezzék be hamar a darabot, nincs több, mint hétujjnyi gáz a tartályban, mindjárt sötét marad a színpad és a nézőtér. Nosza rajta, a jó Szentpétery, ki mint kegyetlen apa ott várakozott a kulisszák mögött a jelenésére, félretéve minden szigorát és haragát, berohant a színpadra és nagyhirtelen összeadja a szerelmes párt:

— Minden el van felejtve, legyetek holdgok! — és azzal eresztí le a kurtinát.

Ezen legjobban maga a szerző bámult — mondja *Jókai* —, mert a szerző nem tudta elképzelni, miképpen lett az ő tragédiájából vígjáték, holott a darab végén tömeges gyil-

kosságnak és öngyilkosságnak kellett volna következnie. A közönségnek így jobban tetszett a darab.

A gáz premierje

Mikor pedig valami háttérből jövő világozottságot kellett kimesterkedni, akkor egy kisebb cápanagyságú kaucsuktömlőt hoztak a színpadra, melyet odahelyeztek el a primadonnák öltözője előtti tornácra. Erre a tömlőre egy színpadtologató ráült és saját testének súlyával nyomta ki a napvilágot szolgáló gázt a csőből. Egyszer aztán az történt, hogy a szokottnál súlyosabb legény ült rá a tömlőre. Ezt a kaucsukcápa nem bírta ki. Szétpukkadt. A betört ajtón keresztül a rajtaülő trytont bedobta a művésznők szobájába, aztán keresztül törte a zsinórpadlót és betöltötte a robbanás hangja az egész várost.

Mikor 1856 karácsony estéjén első ízben gyújtották meg a Belváros uccáin a gázlámpákat, az egész város izgatottan leste a nagy eseményt, de soha ekkora csalódás nem fogadott szenzációt, mint amekkora csalódás a pesti gáz premierjét köszöntötte.

„Az uccai gázvilágítás végre-valahára be-
köszöntött, — írja a premierről harmadnap az egyik lap. — Az uccák és terek lámpái tegnapelőtt gyúltak ki először. E jótékony intézmény behozatala nagyon igazolta a köz-
igazságot, hogy mindennek nehéz a kezdete. Ahelyett, hogy, mint más vívmánynál, a leleményes észnek lelkesült éljenektől üdvözölve jelenhetett volna meg, még mindennapi gúny, élc és inkább nevetség, mint diadal tárgya volt. Tegnapelőtt este pedig a Belváros uccáin annyit tapasztaltunk, hogy ha egy-
másba nem ütköztek is az emberek, de mindazonnal még a hitelezők előli menekülésre a fenmaradt homály elegendő palástot nyuj-
tott. No, de hisszük, majd a lángok is fehé-
rebbek és világítóbbak lesznek.“

Sok huza-vonába telt, míg a gázt át tudták vezetni Budára. Buda még akkor külön város volt és Budán valamivel konzervatívabbak voltak az emberek, mint Pesten. A budai polgárok egyike-másika erélyesen foglalt állást az új világítási mód bevezetése ellen, sőt a mende-monda szerint az öregek közt olyan is akadt, aki az olajjal való uccai világítást is sokallotta. Ügylátszik, az akkor

öregek azon a véleményen voltak, hogy „semmi szükség nincs az uccai lámpákra, hiszen esti kilenc órákor minden rendes ember úgyis odahaza van már, aki pedig esti kilenc óra után is az uccán kóborog, azért kár megterhelni a polgárságot a nagy világítási költségekkel“.

Az első „gáz-főző“

Végeredményben csodálkozni sem lehet, hogy a „százas bizottságban“ is (így nevezték akkoriban a százhusz tagból álló városi közgyűlést), de a városi tanácsban is sokkal több volt a konzervatív gondolkozású ember, mint azoknak a száma, akik az újításokért rajongtak. De nemcsak Pesten és Budán volt ez így, hanem Nyugat-Európa több nagy városában is. Amikor például Londonban beakarták vezetni a gázvilágítást, Walter Scott, az akkori idők páratlanul népszerű regényírója mérges brossurát írt a gázvilágítás ellen a röpiratában „ragályterjesztő újításnak“ — nek nevezi a kőszénből készült világító gázt, míg Byron satirikus verset írt a gázzal. Mikor pedig Kölnben először került szóba a gázvilágítás bevezetésének a kérdése, az elterjedt és nagyhatalmú *Kölnische Zeitung* támadt neki nagyon hevesen a tervnek. A *Kölnische Zeitung* azt írta, hogy négy okból vetendő el mindenféle uccai világítás. Először teológiai okokból, mert az uccai világítás beavatkozás lenne az Isten munkájába. Isten az éjszakát sötétnek teremtette és ezt a sötétséget csak bizonyos időkben szakítja meg a holdvilág. Ez ellen nem szabad felázadni és nem szabad a világrendet megváltoztatni. De elvetendő az uccai világítás orvosi okokból is. Az uccántartózkodás éjszaka kényelmesebbé válna az emberek számára és így sok náthának, meghűlésnek és rekedtségnek lenne az okozója. De elvetendő az uccai világítás filozófiai okokból is, mert az erkölcs megromlana a gázvilágítás folytán. A mesterséges világítás csökkentené a kedélyek irtózását a sötétől, ami pedig a gyengéket sok büntől tartja vissza. Végre népies okokból sincs értelme az uccai világításnak. A nyilvános ünnepeknek ugyanis az a céljuk, hogy a nemzeti érzést emeljék, erre pedig az illuminációk a legalkalmasabbak. Ennek a hatását azonban csökkentené az, ha minden éjszaka ilyen illuminációk

lennének, amit az is bizonyít, hogy a falusi ember a fénynek féktelenebbül örül, mint a fényhez szokott városi ember.

Mit kerülgessük a dolgot: a gázvilágítás lassanként mégis csak kiverekedte a maguk sikereit és diadalmasan haladt karrierjének megkezdett útján. 1861-ben a *Politikai Ujdonságok* című lap egy júniusi száma már nagylelkendezve ír arról, hogy: „Hitelt érdemlőleg halljuk, hogy Németországban a gázt főzésre is akarják alkalmazni. Emellett a konyha oly tiszta lehetne, hogy lakásra is használható volna. Még utóbb megérjük, hogy azt is feltalálják, hogy tűz nélkül lehet főzni. Akkor egy új találmány szerint viszont étel nélkül is lehet majd enni.“

Mit tesz Isten, a gázzal való főzés csakugyan eljutott hozzánk és megértük azt is, hogy tűz nélkül is lehet főzni. Sajnos, azonban azt még nem találták ki, miként lehet étel nélkül jóllakni.

Pásztor Mihály